

رابطه عزت نفس و انگیزش تحصیلی دانشجویان

مهرداد فاطمی پناه

کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، واحد بندرلنگه، دانشگاه آزاد اسلامی، بندر لنگه، ایران.

m.fatemipناه1@gmail.com

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش کیفیت زندگی در سلامت روان و کمال‌گرایی دانشجویان می‌باشد. به این منظور پرسش‌نامه‌های پژوهش به طور تصادفی بین ۳۸۴ نفر از دانشجویان شهرستان مرودشت توزیع گردید. در این پژوهش اطلاعات مربوط به متغیرها از طریق پرسش‌نامه استخراج شده و توسط نرم‌افزار اکسل تلخیص، طبقه‌بندی شده و در نهایت از طریق نرم‌افزار Spss در سطح اطمینان ۰/۹۵ فرضیه‌ی تحقیق مورد آزمون قرار گرفت. یافته‌ها نشان داد که بین کیفیت زندگی و سلامت روان دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد. همچنین یافته‌ها نشان داد که بین کیفیت زندگی و کمال‌گرایی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: عزت نفس، انگیزش تحصیلی و دانشجویان.

مقدمه

خانواده یک نظام اجتماعی و از ارکان جامعه را به نوعی کوچک‌ترین سلول اجتماعی می‌باشد که از مناسبات قانونی و شرعی بین زن و شوهر تشکیل می‌گردد و وظیفه والدین مراقبت از فرزندان و تربیت آنها، برقراری ارتباطات سالم اعضای خانواده باهم و کمک به استقلال کودکان می‌باشد. از طرفی به اعتقاد جمعی از روان‌شناسان، مهمترین ابزار انسان برای رسیدن به سعادت خوشبختی عزت نفس می‌باشد. فقدان عزت نفس یا احساس مقاومت در تماس با دیگران خود را به صورت خجالت، شرمندگی، خودبینی اغراق‌آمیز و نیاز به خودنمایی و تمایل شدید به تمجید و تاکید دیگران بروز می‌دهد (فرهادی، ۱۳۸۴). عزت نفس از مهمترین عوامل تحول و شکل‌گیری شخصیت است و نقش بنیادین در سلامت روان به ویژه روان دانشجویان دارد. به گونه‌ای که عزت نفس پایین و شکل‌گیری و شکل‌گیری احساس خود کم بینی در دانش آموزان دبیرستانی زمینه‌های آسیب روانی را فراهم می‌نماید.

انگیزش تحصیلی در مدرسه به رفتارهایی که به یادگیری و پیشرفت مربوط است، اطلاق می‌شود. بررسی انگیزش تحصیلی به طور کلی با دو هدف انجام می‌شود نخست اهداف یادگیری و سپس اهداف کاربردی. دانشجویان دارای اهداف یادگیری هستند، ابتدا متوجه کسب مهارت‌های جدید یا گسترش دانش خود هستند، حتی اگر مستلزم داشتن خطاهایی در این راه باشند. اما اهداف عملکردی را در ابتدا علاقه‌مند به اکتساب ارزشیابی‌های مثبت از توانایی‌هایشان هستند، سعی می‌کنند تا از موارد منفی اجتناب کنند. این افراد ترجیح می‌دهند ارزشیابی مثبتی در یک تکلیف آسان تر به دست آورند تا اینکه احتمال ارزشیابی منفی در تکلیفی مهمتر و چالش انگیزتر را بپذیرند (عابدی و عریضی، ۱۳۸۴). این تحقیق نیز بر هدف عملکردی تاکید دارد. اگر مشخص شود که انگیزش تحصیلی، عزت نفس را در دانشجویان افزایش می‌دهد، می‌توان سلامت روانی آنان را نیز فراهم نمود و از طرفی می‌توان عوامل مؤثر بر انگیزه پیشرفت تحصیلی و

همچنین موانع پیشرفت تحصیلی را شناسایی نمود و سهم نسبی هر یک از آنها در تبیین عزت نفس و بالطبع سلامت روانی آنان مشخص نمود.

عزت نفس بالا بستگی به شکل‌دهی ارزش‌ها و استانداردهای خود والدین دارد همچنین به رفتار سالم بستگی دارد، زمانی که افراد از سلامتی کامل برخوردار باشند ولی عزت نفس بالایی نداشته باشند در رفتار خود عزت نفس پایین نشان می‌دهند (شاطرلو، ۱۳۸۶). عزت نفس یک شاخص بسیار مهمی در شخصیت افراد است و به مقدار ارزشی که ما به خود نسبت می‌دهیم و فکر می‌کنیم دیگران برای ما قائل هستند، گفته می‌شود. در طول یک قرن گذشته بسیاری از روانشناسان اتفاق نظر دارند که انسان نیازمند به عزت نفس است. در ادبیات روان‌شناختی مطالب مفصلی درباره عزت نفس وجود دارد و تا امروز تحقیقات و مطالعات زیادی درباره عزت نفس و ارتباط آن با متغیرهای متعدد دیگر انجام گرفته است.

مبانی نظری

انگیزش تحصیلی هم تحت تأثیر این قبیل حالات و فرآیندهای درونی قلمداد شده است (ماهر، ۱۹۷۴). از نظر روانشناسان و همچنین معلمان، انگیزش یکی از مفاهیم کلیدی است که برای توضیح سطوح مختلف عملکرد بکار می‌رود. این مفهوم تفاوت میزان تلاش برای انجام تکالیف درسی را بازگو می‌کند، از این رو انتظار می‌رود رابطه زیادی با عملکرد داشته باشد. به عبارت دقیق‌تر انگیزش با میزان انرژی عقلانی، که نوعاً در فعالیت‌های یادگیری بکار می‌رود (انتیوستل، ۱۹۸۸). این موضوع منجر به این عقیده شده است که انگیزش را هم مثل شخصیت می‌توان یک صفت پایدار هر شخص دانست.

بهره‌مندی از عزت نفس، گذشته از آن که بخشی از سلامت روانی شمرده می‌شود، به پیشرفت تحصیلی نیز وابسته است. پژوهشگران فراوانی دریافته‌اند که عزت نفس با گرفتن نمره بالا در مدرسه رابطه دارد. این رابطه به ویژه آنگاه بالاتر می‌رود که نوجوانان خودشان را به عنوان دانش‌آموز ارزیابی می‌کنند که می‌توان را عزت نفس تحصیلی خواند. با نگاه به آنچه به صورت کلی گفته شد، اهمیت و نقش عزت نفس به خوبی نمایان است. عزت نفس یکی از عوامل مهم و اساسی در رشد و شکوفایی انسان‌هاست که در دهه‌های اخیر مورد توجه بسیاری از روان‌شناسان و پژوهشگران امور تربیتی قرار گرفته است. عزت نفس به معنای قضاوت شخص از ارزشمندی خود است و به نگرش فرد از خود دلالت می‌کند. افراد با بررسی نحوه کنار آمدن با استانداردها و ارزش‌های مورد نظر خود و مقایسه‌ی چگونگی عملکرد خود با دیگران به این قضاوت دست می‌یابند. عزت نفس چگونگی احساس خود درباره‌ی خود است و بر همه‌ی افکار، ادراکات، هیجانات، آرزوها، ارزش‌ها و اهداف شخصی نفوذ دارد و کلید رفتار آدمی می‌باشد (کرسو^۱، ۱۹۹۷). بنابراین، عزت نفس هسته‌ی مرکزی ساختارهای روان‌شناختی فرد است که وی را در برابر اضطراب محافظت نموده و آسایش خاطر وی را فراهم می‌آورد. عزت نفس نقش محافظت‌کننده‌ای در مقابله با فشارهای روانی دارد که از فرد در مقابل وقایع فشار آور منفی زندگی حمایت می‌کند. فردی که از ارزشمندی بالایی برخوردار است، به راحتی قادر است با تهدیدها و وقایع فشار آور بیرونی بدون تجربه‌ی برانگیختگی منفی و از هم پاشیدگی سازمان روانی مواجه شود (کوهن^۲، ۱۹۹۴). عزت نفس پایین به عنوان عامل خطر برای پرخاشگری، بزه‌کاری، سوء‌مصرف مواد، افسردگی، عملکرد ضعیف تحصیلی، همسر آزاری، کودک‌آزاری و نظایر آن مشاهده شده است. اخیراً برخی سیاستمداران و مسئولان مدارس پیشنهاد کرده‌اند که مدارس و دیگر مؤسسات اجتماعی باید برنامه‌هایی برای ارتقای عزت نفس افراد طراحی کنند. این

¹ Cross

² Kohen

پیشنهاد بر این فرض استوار است که عزت نفس علت و نه معلول مشکلات اجتماعی است، مستقل از موقعیت‌های خاص وجود دارد و می‌تواند با مداخلات خارجی ارزیابی شود (فرانکن و میزل، ۱۹۹۵). بی‌تردید عزت نفس یکی از مهمترین و اساسی‌ترین جنبه‌های شخصیت و تعیین‌کننده ویژگی‌های رفتاری ما است. توجه به این امر، به ویژه در مورد کودکان دارای نیازهای آموزشی ویژه و نیز کسانی که به آنها آموزش می‌دهند، از اهمیت خاصی برخوردار است. عزت نفس به مانند یک سرمایه‌ی ارزشمند حیاتی از مهمترین عوامل پیشرفت و شکوفایی استعداد و خلاقیت افراد می‌باشد. افراد دچار ناتوانی، به دلیل نگرش‌های منفی والدین، تجارب منفی در برخورد با همسالان عادی و ناکامی‌های پی در پی در مدرسه به تدریج دلسرد و سرخورده شده و توالی چنین شکست‌ها و مشکلاتی موجب می‌شود که آنها نسبت به خود احساس بی‌ارزشی داشته باشند و در نتیجه این احساس منجر به آسیب در عزت نفس آنها شود (ولی زاده و یوسفی، ۱۳۸۷). عزت نفس درجه و ارزشی است که یک فرد برای خود قائل می‌شود. عزت نفس به منزله بیان تأیید یا عدم تأیید فرد نسبت به خویشتن است و نشان می‌دهد که تا چه اندازه فرد خود را توانا، ارزنده و پر اهمیت می‌داند و به عبارت دیگر عزت نفس یک تجربه شخصی است که ترجمان آن را می‌توان در سطح گفتار و در سطح رفتارهای معنادار مشاهده کرد. عزت نفس می‌تواند بالا یا پایین باشد. زمانی که خود ادراک شده و خودآرمانی با یکدیگر همتراز باشند، فرد از عزت نفس بالایی برخوردار است. بر عکس چنانچه خودآرمانی با خود ادراک شده تفاوت فاحش داشته باشد، فرد از عزت نفس پایین برخوردار خواهد بود. هرگاه فرد ارزیابی مثبتی از عملکرد خود داشته باشد، باعث افزایش عزت نفس وی می‌شود درحالی‌که فرد اگر ارزیابی منفی از عملکرد خود داشته باشد، عزت نفس او کاهش می‌یابد جایگاه مهار سلامت باور فرد به این امر است که سلامت وی تا چه حد تحت کنترل عوامل درونی (خود) و یا بیرونی (افراد موثر یا بانفوذ و ساختار اولیه جایگاه مهار سلامت از بخت و اقبال) می‌باشد. بهره‌مندی از عزت نفس، گذشته از آن که بخشی از سلامت روانی شمرده می‌شود، به پیشرفت تحصیلی نیز وابسته است. پژوهشگران فراوانی دریافته‌اند که عزت نفس با گرفتن نمره بالا در مدرسه رابطه دارد. این رابطه به ویژه آنگاه بالاتر می‌رود که نوجوانان خودشان را به عنوان دانش‌آموز ارزیابی می‌کنند که می‌توان را عزت نفس تحصیلی خواند. با نگاه به آنچه به صورت کلی گفته شد، اهمیت و نقش عزت نفس به خوبی نمایان است. بیشتر صاحب‌نظران، در ارزیابی بالینی و نبالینی خود، عزت نفس را عاملی کلیدی بر می‌شمرند که می‌تواند بر بیشتر زمینه‌های زندگی فرد تأثیر نهد و افزایش آن، در دیگر زمینه‌های زندگی فرد نیز دگرگونی پدید آورد. انگیزش نیز مهمترین پیش‌نیاز یادگیری است. انگیزش، قلب یادگیری است و یادگیری هدف آموزش است. انگیزش مایه‌ی جنبش انسان و عامل آغازکننده، راهنما، سود دهنده و پایدار دهنده رفتار تا زمان دستیابی به هدف مطلوب است. درصد بالایی از مواردی که دانشجویان را به شکست تحصیلی و ناهنجاریهای رفتاری می‌کشاند قبل از آنکه جنبه شناختی و هوشی داشته باشد، مربوط به عوامل عاطفی و انگیزشی است. یعنی شدت اضطراب امتحان و فراوانی مشکلات عاطفی موجب کاهش پیشرفت و انگیزش تحصیلی می‌شود. پیشرفت دانشجویان در مدرسه نه تنها به توانایی‌های آنان بلکه به انگیزش و نگرش‌ها و واکنش‌های عاطفی آنها به مدرسه و سایر مسائلی که در مؤفقیت دخالت دارند بستگی دارد. در واقع زمانی که سبک‌های یادگیری و نوع ترجیحات دانشجویان شناسایی و در نظر گرفته شود، انگیزش آنها برای یادگیری افزایش می‌یابد و زمانی که دانشجویان برای یادگیری بیشتری برانگیخته شوند پتانسیلی برای یادگیری گسترده وجود دارد. اکنون در این تحقیق محقق به بررسی رابطه بین عزت نفس و انگیزش تحصیلی بر روی دانشجویان می‌پردازد.

پیشینه تحقیق

پیشینه داخلی

حیدر نیا و همکاران (۱۳۸۲) پژوهشی با عنوان سلامت روان و عزت نفس دانشجویان پسر دوره ی راهنمایی در خانواده های عادی، تحت حضانت پدر و تحت حضانت مادر در سال ۸۳-۱۳۸۲ انجام دادند. نتایج نشان داده است که عزت نفس و سلامت روان پسران خانواده های عادی بالاتر از پسران خانواده های طلاق است. بین عزت نفس پسران تحت حضانت پدر و پسران تحت حضانت مادر تفاوت معناداری مشاهده نشد ولی پسران تحت حضانت مادر سلامت روان کلی آنها بالاتر از پسران تحت حضانت پدر بود.

زارع و همکاران (۱۳۸۴) پژوهشی با عنوان رابطه وضعیت تحصیلی با سلامت عمومی و عزت نفس در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی شیراز انجام دادند. نتایج نشان داده است که نمره های حیطه های اضطراب، افسردگی، نشانه های جسمانی، اختلال در کارکرد اجتماعی در دو جنس تقریباً یکسان بودند. معدل کل زنان و نمره نشانه های جسمانی بیشتر از مردان بود که بیانگر وضعیت سلامتی کمتر در زنان است. میانگین نمرات سلامت عمومی و عزت نفس دانشجویان در دانشکده های مختلف (دانشکده پزشکی، دندان پزشکی، داروسازی، توان بخشی، پرستاری، مامایی، پیراپزشکی، مدیریت و بهداشت) اختلاف معنی داری را نشان نداد. معدل، سلامت عمومی و عزت نفس دانشجویان مشروط و غیر مشروط اختلاف معنی داری داشت در حالی که تنها معدل و عزت نفس دانشجویان خوابگاهی و غیر خوابگاهی اختلاف داشت. با اینکه عزت نفس و معدل دانشجویان متأهل و مجرد اختلاف نداشت، ولی سلامت عمومی آنها اختلاف معنی داری داشت. سلامت و عزت نفس دانشجویان علاقمند و غیرعلاقمند به رشته اختلاف معنی داری داشت در حالی که معدل آنها اختلاف نداشت. با انجام رگرسیون چندگانه گام به گام، معدل به عنوان متغیر وابسته با متغیرهای مختلف مثل حیطه های مختلف سلامت، عزت نفس، جنس، سواد پدر و مادر، رتبه تولد، شاغل بودن، مشروطی و خوابگاهی بررسی شد و نتایج نشان داد که به جز مشروط بودن، جنس و خوابگاهی بودن، سایر متغیرها هیچ کدام نقش معنی داری در تبیین تغییرات معدل نشان نمی دهند. همچنین نتایج نشان داد که بین عزت نفس و سلامت عمومی همبستگی منفی متوسط معنی دار $-0/59$ وجود داشت. همبستگی بین معدل دانشجویان و عزت نفس و بین معدل و سلامت عمومی معنی دار نبود.

نیسی و همکاران (۱۳۸۵) پژوهشی با عنوان مقایسه ی سلامت روانی، سازگاری فردی، اجتماعی و عملکرد تحصیلی دانشجویان پایه ی اول فاقد و واجد مادر در دبیرستان های اهواز با کنترل حمایت اجتماعی و هوش دانشجویان در سال ۱۳۸۵ انجام داده اند. نتایج نشان داده است که میانگین سلامت روانی کلی و چهار خرده مقیاس آن در گروه واجد مادر بیشتر از گروه فاقد مادر است و این نتیجه برای پسران و دختران به طور جداگانه صادق است. همچنین میانگین عملکرد تحصیلی گروه فاقد مادر کمتر از گروه واجد مادر است و این نتیجه برای پسران و دختران نیز به طور جداگانه صادق است. میانگین سازگاری فردی، اجتماعی در دو گروه فاقد و واجد مادر تفاوت چندانی باهم ندارند. نتایج نشان داده است که بین گروه های فاقد و واجد مادر (پسران و دختران) حد اقل از لحاظ یکی از متغیرهای سلامت روانی، سازگاری فردی، اجتماعی، عملکرد تحصیلی تفاوت معنادار وجود دارد.

امامی و همکاران (۱۳۸۵) پژوهشی با عنوان مقایسه ی اثر بخشی دو شیوه شناختی، رفتاری و آموزش والدین در افزایش عزت نفس دانشجویان را در سال ۱۳۸۵ انجام دادند. نتایج نشان داده است که فرضیه ی اول، پژوهش یعنی اینکه شیوه ی شناختی، رفتاری عزت نفس دانشجویان دختر و پسر دوره ی راهنمایی را افزایش می دهد، تأیید شد. نتایج دیگر این پژوهش از این قرار است: آموزش والدین، عزت نفس دانشجویان دختر و پسر دوره ی راهنمایی را افزایش می دهد. بین تأثیر دو شیوه ی مذکور در افزایش عزت نفس دانشجویان دختر و پسر تفاوت وجود دارد. این فرضیه مورد تأیید قرار گرفت. بین تأثیر دو شیوه ی مذکور در افزایش ابعاد مختلف عزت نفس تفاوت وجود دارد این فرضیه تأیید نشد. نتیجه

عمده ای که از این راه بدست می آید این است که: فراهم آوردن موقعیت هایی که نوجوانان بتوانند به طور عملی روش های افزایش عزت نفس را یاد بگیرند، امری ضروری است.

رجبی و خدایی (۱۳۸۶) پژوهشی با عنوان تأثیر مشاوره گروهی با روش درمان عقلانی، عاطفی، رفتاری بر سلامت عمومی و عزت نفس دانشجویان انجام دادند. نتایج نشان داده است که واریانسهای دو گروه آزمایش و کنترل در عزت نفس یکسان می باشد لذا می توان از تحلیل و واریانس برای تحلیل داده های این بخش استفاده نمود. اما نسبت مشاهده شده آزمون همگنی واریانس لوین برای متغیر سلامت عمومی برابر با $۵/۰۶$ است که نشان دهنده عدم برابری واریانس گروههای آزمایش و کنترل در متغیر فوق بدست آمده است اما به دلیل برابر بودن اندازه نمونه در دو گروه می توان از مفروضه یکسانی واریانسها چشم پوشی و از آمار پارامتریک استفاده نمود. تفاوت نمره های عزت نفس کلی در مرحله پیش آزمون و پس آزمون پس از کنترل نمره های پیش آزمون در دانشجویان دختر گروه آزمایش و کنترل برابر $۱۱۴/۱۷$ می باشد که در سطح آماری کمتر از $۰/۰۱$ معنادار است. یعنی آموزش مشاوره گروهی براساس درمان عقلانی، عاطفی، رفتاری، عزت نفس کلی را در مرحله پس آزمون افزایش داده است. همچنین نتایج نشان می دهد که پس از کنترل تاثیر پیش آزمون بر نمره های پس آزمون سلامت عمومی، تاثیر گروه معنادار است. این تحلیل نشان می دهد که دو گروه فوق از لحاظ میزان سلامت عمومی با یکدیگر تفاوت دارند که با توجه به میانگین های ارائه شده بهبود وضعیت سلامت عمومی در گروه آزمایش تفاوت معناداری با گروه کنترل دارد.

یونسی و همکاران (۱۳۸۷) پژوهشی با عنوان مقایسه سلامت روان، عزت نفس و مسئولیت پذیری در دانشجویان دختر مقطع راهنمایی خانواده های طلاق و عادی شهرستان فیروز آباد سال تحصیلی ۸۸-۱۳۸۷ انجام دادند. نتایج نشان داده است که دختران خانواده های طلاق و عادی با توجه به اینکه از لحاظ تحصیلات مادر و سطح درآمد خانواده ها همسان سازی شده اند؛ اما باز هم از نظر روحی و روانی و شخصیتی با هم متفاوتند. به گونه ای که دختران طلاق از نظر سلامت روان، مسئولیت پذیری و عزت نفس نسبت به همسالان خود در خانواده های عادی در سطحی پایین تر قرار دارند و این امر ناشی از جدایی والدین است که برآستی بر روح و روان و شخصیت آنان تأثیر گذار است.

میر دورقی و کارشکی (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان بررسی رابطه خودکارآمدی و عزت نفس با سلامت روان در دانشجویان به این نتایج دست یافتند: بین خود کارآمدی و سلامت روان و همچنین عزت نفس و سلامت روان رابطه معنادار وجود دارد. نتایج نشان داد که هر دو متغیر خودکارآمدی و عزت نفس قادر به پیش بینی سلامت روان هستند. تحلیل ها به تفکیک جنسیت نشان داد که هر دو متغیر مذکور در دانش جویان دختر و پسر قادر به پیش بینی سلامت روانی باشند. هرچه سطح دو متغیر پیش بین بالاتر باشد سطح سلامت روان نیز بیشتر خواهد بود.

قاهری (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان اثر بخشی آموزش شناختی - رفتاری شادمانی فوردایس بر انگیزش تحصیلی دانش آموزان دبیرستان، بعد از جمع آوری اطلاعات داده ها با روش آمار تحلیلی کوواریانس تحلیل شد و نتایج زیر حاصل شد: فرضیه اصلی در مورد اثر بخشی روش آموزش شناختی رفتاری شادمانی فوردایس بر انگیزش تحصیلی دانشجویان در هر سه مرحله پس از آزمون، پیگیری اول و دوم تأیید شد. اثر بخشی روش مورد نظر بر سایر متغیر های پژوهشی یعنی انگیزش درونی، انگیزش بیرونی و بی انگیزگی نیز مورد تأیید قرار گرفت.

پیشینه خارجی

جرج کلی (۱۹۲۰) براساس مکتب روان پویایی فرمولی برای عزت نفس تهیه نمود که این چنین است. نوزاد پس از تولد به طور فزاینده ای از وابستگی و ناتوانی خود و نیاز به بزرگسالان آگاه می شود. اگر نوزاد در خانواده ای متولد شده باشد که خانواده پذیرنده وی باشد و مورد محبت، نوازش و علاقه قرار گیرد بتدریج در طی رشد و تکامل فرد احساس

ارزشمندی می کند و والدین را به عنوان موضوعات خوب درونی می سازد. بر اثر تکرار و تایید و تصدیقات بیرونی حس ارزشمندی در فرد درونی می شود. حال اگر این نوزاد در خانواده ای بدینا آمده باشد که مورد پذیرش، لطف، نوازش قرار نگیرد از همان ابتدا او دچار احساس فقدان ارزشمندی می گردد و این نقیصه در طی فرآیند رشد روانی به گونه های مختلف بر رفتار فرد تأثیر می گذارد.

بالمی (۱۹۷۳) عزت نفس را قسمتی از شخصیت می داند و اهمیت کسب امنیت در دوران کودکی نیز به عنوان اصل کلی و پایه ای برای درونی کردن اعتماد به خود متذکر می شود.

روزنبرگ (۱۹۶۵) نخستین مطالعات علمی را در زمینه عزت نفس انجام داد. وی تأثیر متغیرهای اجتماعی (طبقه بندی اجتماعی - مذهب - ترتیب تولد - ارتباط بین والد) را بر عزت نفس گروه بسیاری از نوجوانان مورد بررسی قرار داد و با انجام این کار موجب رواج یافتن مقیاس های اندازه گیری عزت نفس شد. رابطه بین عزت نفس و تخمین فرد از توانایی خود نیز مورد بررسی محققان متعددی قرار گرفت و وجود همبستگی بین این دو تایید شده است.

وینگو (۱۹۶۸) در تحقیق خود در مورد دانشجویان دانشگاه اندازه هایی از خودآگاهی یعنی هماهنگی بین خود و ارزشیابی دیگران از فرد و از پذیرش خود بعمل آمد. هماهنگی بین خود و خود ایده آل را بدست آورد. همچنین وینگو آزمون شخصیتی آیزنگ را روی دانشجویان اجرا کرد و نمرات برون گرائی، درون گرائی و نوروتیسم آنها را بدست آورد و معلوم گردید که براساس آزمون شخصیتی آیزنگ افراد نوروتیک نسبت به افراد عادی دارای خودآگاهی پذیرش خویش کمتری هستند (موسوی، ۱۳۷۲).

رایتر و اسکات (۱۹۷۱) اثرات عزت نفس را بر عملکرد و همچنین بر خشنودی شغلی بررسی کردند. نتایج این مطالعات نشان داد که عملکرد با عزت نفس به طور معنی داری همبسته بوده است (به نقل از شکرشکن و حافظی، ۱۳۸۹). مایر، فراکاستارو و مک ناری (۲۰۰۷) در پژوهشی به بررسی رابطه بین عزت نفس سازمانی و عوامل مختلف انگیزش پرداختند. نتایج نشان داد که عزت نفس سازمانی بر اراده و انگیزه های پیشرفت افراد تأثیر دارد (به نقل از صادقی و عابدی، ۱۳۸۸).

کیم (۲۰۰۳) در پژوهشی بیان می کند که باورهای خودکارآمدی با عملکرد تحصیلی رابطه مستقیم و مثبت دارند و اثر وسیعی بر فرآیندهای انگیزشی دارند. در مجموع بررسی رابطه این سه متغیر از اهمیت خاصی به لحاظ علمی برخوردار است چرا که کسب اطلاعات کافی در این زمینه می توان برنامه های آموزشی مناسبی برای دانشجویان، معلمان و حتی والدین طراحی کرد و زمینه را برای افزایش عملکرد تحصیلی گروه های مختلف در دانشجویان فراهم نمود.

هین و بادی (۲۰۰۰) معتقدند زمانی که سبک های یادگیری و نوع ترجیحات دانشجویان شناسایی و در نظر گرفته شود، انگیزش آنها برای یادگیری افزایش می یابد و زمانی که دانشجویان برای یادگیری بیشتری برانگیخته شوند پتانسیلی برای یادگیری گسترده وجود دارد.

پینتریچ و شونک (۲۰۰۲) در پژوهشی انگیزش پیشرفت و یادگیری را در میان دانشجویان سالهای ابتدایی تا پایان دبیرستان مقایسه کرد و دریافتند، دانشجویانی که انگیزش پیشرفت بالایی دارند. نمره هایی بالا در درس های مختلف می گیرند.

روش تحقیق

روش مورد استفاده در پژوهش حاضر از نظر هدف جزء تحقیقات کاربردی و از نظر نحوه گردآوری داده ها از نوع توصیفی و به روش همبستگی است. در روش همبستگی روابط بین بیش از یک متغیر باهم بررسی می شود و نتیجه همبستگی

بدست آمده در صورت معنادار بودن در نمونه انتخاب شده و به جامعه تعمیم داده می شود. تحقیق توصیفی آنچه را که هست توصیف می کند و شامل توصیف، ثبت و تجزیه و تحلیل و تفسیر شرایط موجود است.

جامعه آماری

یک جامعه آماری عبارت است از مجموعه ای از افراد یا واحد ها که دارای حداقل یک صفت مشترک باشند. در پژوهش جامعه مورد بررسی یک جامعه آماری است که پژوهشگر مایل است درباره صفت متغیر واحدهای آن به مطالعه بپردازد. جامعه آماری این پژوهش شامل کلیه دانشجویان استان فارس در سال ۱۴۰۰ می باشد.

از آنجا که آمار تعداد دانشجویان استان فارس در دسترس نمی باشد، تعداد جامعه آماری نامشخص فرض می شود. برای محاسبه حجم نمونه در جامعه نامشخص از جدول مورگان استفاده شده که تعداد نهایی ۳۸۴ نفر می باشند. مهرانی (۱۳۹۶) نیز بر این اساس تعداد نمونه نهایی را انتخاب نموده است. روش نمونه گیری در پژوهش فعلی تصادفی ساده است که در آن هر یک از اعضای جامعه تعریف می شوند و شانس برابر و مستقلی در جهت بودن عضوی از اعضای نمونه را دارند.

فرضیه پژوهش

- بین عزت نفس و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری وجود دارد.

متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل (عزت نفس): برای سنجش از پرسشنامه استاندارد عزت نفس کوپر اسمیت استفاده می شود. در ارزیابی عزت نفس که یکی از مقیاس های رایج کوپر اسمیت است شکل آموزشگاهی آن براساس بررسی گسترده ای درباره مبانی، استلزام و روابط متقابل عزت نفس فراهم شده است. پرسشنامه عزت نفس شامل ۵۸ ماده که احساسات، عقاید یا واکنش های فرد را توصیف می کند و آزمودنی باید با علامت گذاری در چهار خانه به من شبیه است (بلی) یا به من شبیه نیست (خیر) پاسخ دهد.

مواد هریک از مقیاس ها عبارتند از: مقیاس عمومی ۲۶ ماده، مقیاس اجتماعی ۸ ماده، مقیاس خانوادگی ۸ ماده، مقیاس آموزشگاهی ۸ ماده و مقیاس دروغ ۸ ماده، نمرات زیر مقیاس ها و همچنین نمره کلی، امکان مشخص کردن زمینه ای را که در آن افراد واجد تصویر مثبتی از خود هستند فراهم می سازد (کوپر اسمیت، ۱۹۶۷).

متغیر وابسته (انگیزش تحصیلی): برای سنجش از پرسشنامه استاندارد انگیزش تحصیلی هارتر استفاده می شود. پرسشنامه استاندارد انگیزش تحصیلی هارتر شامل ۳۳ گویه و هدف آن بررسی انگیزش تحصیلی در بین دانشجویان می باشد. این ابزار شکل اصلاح شده مقیاس هارتر (۱۹۸۱، ۱۹۸۰) به عنوان یک ابزار سنجش انگیزش تحصیلی است. همان گونه که بیان شد مقیاس اصلی هارتر، انگیزش تحصیلی را با سؤال های دوقطبی می سنجد که یک قطب آن انگیزش درونی و قطب دیگر انگیزش بیرونی است و پاسخ آزمودنی به موضوع هر سؤال فقط می تواند یکی از دلایل بیرونی یا درونی را دربرداشته باشد. از آنجا که در بسیاری موضوع های تحصیلی انگیزه های درونی و بیرونی هر دو نقش دارند، لپر و همکاران (۲۰۰۵) مقیاس هارتر را به شکل مقیاس های معمول درآوردند که هر سؤال تنها یکی از دلایل انگیزش درونی و بیرونی در نظر می گیرد.

این پرسشنامه بر اساس مقیاس لیکرت (هیچ وقت، ۱؛ به ندرت، ۲؛ گاهی اوقات، ۳؛ اکثر اوقات، ۴؛ تقریباً همیشه، ۵) می باشد.

یافته های پژوهش

تجزیه و تحلیل داده ها فرایندی چند مرحله ای است که طی آن داده هایی که از طریق بکارگیری ابزار جمع آوری در نمونه آماری فراهم آمده اند، خلاصه، کد بندی و دسته بندی و در نهایت پردازشی شوند تا زمینه برقراری انواع تحلیل ها و ارتباط بین داده ها به منظور آزمون فرضیه ها فراهم آید. در واقع تحلیل اطلاعات شامل سه عملیات اصلی می باشد: ابتدا شرح و آماده سازی داده های لازم برای آزمون فرضیه ها، سپس تحلیل روابط بین متغیرها و در نهایت مقایسه نتایج مشاهده شده با نتایجی که فرضیه ها انتظار داشتند. در این فرایند داده ها هم از لحاظ مفهومی و هم از لحاظ تجربی پالایش می شوند و تکنیک های گوناگون آماری نقش بسزایی در استنتاج ها و تعمیم ها به عهده دارند. حال ابتدا به تشریح آمار توصیفی و سپس آمار استنباطی و ذکر روشهای انجام شده می پردازیم.

در راستای تحلیل داده ها و پاسخ به سوال های پژوهش و آزمون فرضیه تحقیق از آزمون همبستگی پیرسون با استفاده از نرم افزار SPSS در پاسخ به این سوال که آیا اطلاعات گردآوری شده با فرضیات متناظرند، یا به عبارت دیگر، آیا نتایج مشاهده شده با نتایجی که فرضیات انتظار داشتند متناظرند، استفاده شده است.

شاخص های توصیفی متغیرهای تحقیق

در جدول زیر میانگین و انحراف معیار، واریانس متغیرهای تحقیق نشان داده می شود.

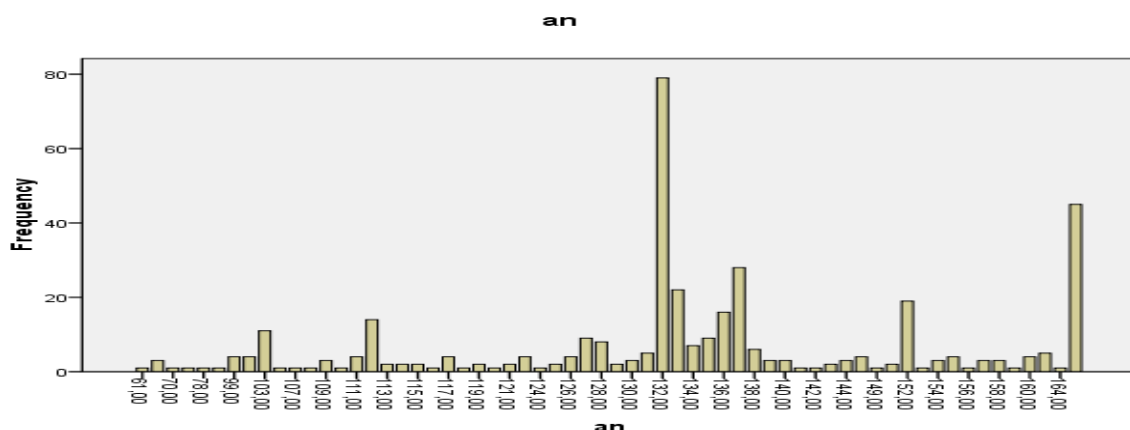
جدول (۱): شاخص های توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس	مینیمم	ماکزیمم
انگیزش تحصیلی	۱۳۴,۷۷۸۶	۱۸,۹۸۴۰۰	۳۶۰,۳۹۲	۶۱	۱۶۵
عزت نفس	۲۹,۸۵۱۶	۱۱,۰۹۶۱۳	۱۲۳,۱۲۴	۱۵	۵۰

همان طور که در جدول بالا مشاهده می گردد میزان میانگین متغیر به انگیزش تحصیلی در بین دانشجویان ۱۳۴,۷۷۸۶ می باشد و میزان انحراف معیار و پراکندگی داده ها حول میانگین ۱۸,۹۸۴۰۰ می باشد. همچنین میانگین عزت نفس ۲۹,۸۵۱۶ و میزان انحراف معیار و پراکندگی داده ها ۱۱,۰۹۶۱۳ می باشد.

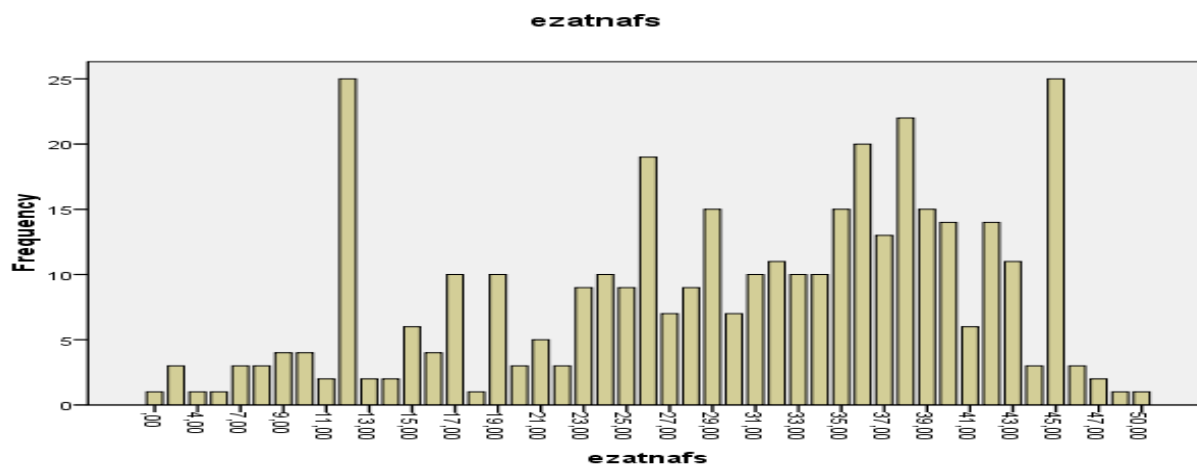
در ادامه نمودار فراوانی نمرات مربوط به هر کدام از متغیرها به تفکیک ارائه شده است.

نمودار (۱): نمودار فراوانی انگیزش تحصیلی

نمودار (۲): نمودار فراوانی عزت نفس

جدول (۲): فراوانی نمرات آزمودنیها در آزمون عزت نفس

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	۱۲	۱۷	۲,۰	۲,۰	۲,۰
	۱۳	۱۸	۲,۰	۲,۰	۴,۰
	۱۸	۱۷	۲,۰	۲,۰	۶,۰
	۱۹	۱۴	۲,۰	۲,۰	۸,۰
	۲۱	۱۸	۴,۰	۴,۰	۱۲,۰
	۲۲	۱۶	۴,۰	۴,۰	۱۶,۰
	۲۳	۱۵	۶,۰	۶,۰	۲۲,۰
	۲۴	۱۶	۲,۰	۲,۰	۲۴,۰
	۲۵	۱۴	۴,۰	۴,۰	۲۸,۰
	۲۶	۱۷	۲,۰	۲,۰	۳۰,۰
	۲۷	۱۴	۴,۰	۴,۰	۳۴,۰
	۲۸	۱۷	۴,۰	۴,۰	۳۸,۰
	۳۰	۱۷	۶,۰	۶,۰	۴۴,۰
	۳۱	۱۴	۲,۰	۲,۰	۴۶,۰
	۳۲	۱۸	۸,۰	۸,۰	۵۴,۰
	۳۵	۱۲	۸,۰	۸,۰	۶۲,۰
	۳۶	۲۱	۲,۰	۲,۰	۶۴,۰
	۳۸	۱۶	۶,۰	۶,۰	۷۰,۰
	۳۹	۱۴	۴,۰	۴,۰	۷۴,۰
	۴۰	۱۸	۱۲,۰	۱۲,۰	۸۶,۰
۴۱	۱۳	۲,۰	۲,۰	۸۸,۰	
۴۲	۱۴	۸,۰	۸,۰	۹۶,۰	
۴۳	۱۹	۲,۰	۲,۰	۹۸,۰	
۴۴	۱۵	۲,۰	۲,۰	۱۰۰,۰	

	Total	۳۸۴	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	
--	-------	-----	-------	-------	--

جدول (۳): فراوانی نمرات آزمودنی ها در آزمون انگیزش تحصیلی

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
alid	۶۸	۱۲	۲,۰	۲,۰	۲,۰
	۷۷	۱۱	۲,۰	۲,۰	۴,۰
	۷۸	۸	۲,۰	۲,۰	۶,۰
	۸۰	۹	۴,۰	۴,۰	۱۰,۰
	۸۱	۱۱	۲,۰	۲,۰	۱۲,۰
	۸۴	۱۰	۴,۰	۴,۰	۱۶,۰
	۸۷	۱۳	۲,۰	۲,۰	۱۸,۰
	۸۸	۷	۲,۰	۲,۰	۲۰,۰
	۹۰	۱۲	۴,۰	۴,۰	۲۴,۰
	۹۱	۱۰	۱۲,۰	۱۲,۰	۳۶,۰
	۹۲	۱۱	۲,۰	۲,۰	۳۸,۰
	۹۴	۱۰	۲,۰	۲,۰	۴۰,۰
	۹۵	۱۵	۱۰,۰	۱۰,۰	۵۰,۰
	۹۸	۸	۲,۰	۲,۰	۵۲,۰
	۹۹	۱۱	۲,۰	۲,۰	۵۴,۰
	۱۰۰	۱۲	۴,۰	۴,۰	۵۸,۰
	۱۰۱	۱۰	۶,۰	۶,۰	۶۴,۰
	۱۰۲	۱۱	۴,۰	۴,۰	۶۸,۰
	۱۰۳	۱۲	۴,۰	۴,۰	۷۲,۰
	۱۰۴	۱۵	۲,۰	۲,۰	۷۴,۰
	۱۰۵	۱۱	۲,۰	۲,۰	۷۶,۰
	۱۰۶	۱۲	۲,۰	۲,۰	۷۸,۰
	۱۰۷	۱۶	۲,۰	۲,۰	۸۰,۰
	۱۰۸	۱۵	۲,۰	۲,۰	۸۲,۰
	۱۰۹	۱۶	۲,۰	۲,۰	۸۴,۰
	۱۱۰	۱۴	۴,۰	۴,۰	۸۸,۰
۱۱۱	۱۵	۲,۰	۲,۰	۹۰,۰	
۱۱۳	۱۴	۲,۰	۲,۰	۹۲,۰	
۱۱۴	۱۲	۲,۰	۲,۰	۹۴,۰	
۱۳۱	۱۶	۲,۰	۲,۰	۹۶,۰	
۱۳۵	۱۲	۲,۰	۲,۰	۹۸,۰	
۱۴۲	۱۳	۲,۰	۲,۰	۱۰۰,۰	
	Total	۳۸۴	۱۰۰,۰	۱۰۰,۰	

تجزیه و تحلیل داده ها متناسب با سؤال ها و فرضیه های تحقیق

فرضیه تحقیق: بین عزت نفس و انگیزش تحصیلی رابطه معنادار وجود دارد.

برای بررسی رابطه معنادار بین عزت نفس و انگیزش تحصیلی از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. جدول ۴ میزان همبستگی بین دو متغیر عزت نفس و انگیزش تحصیلی (۰,۰۵۹) را نشان می دهد. که با توجه به سطح معناداری آزمون ۰,۰۵ که بیشتر از میزان خطا ۰,۰۵ می باشد رابطه بین دو متغیر معنادار نمی باشد.

جدول (۴): بررسی همبستگی بین عزت نفس و انگیزش تحصیلی

متغیرها	تعداد	ضریب همبستگی	سطح معناداری
عزت نفس و انگیزش تحصیلی	۳۸۴	۰,۰۵۹	۰,۲۵۰

با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون (۰,۲۵۰) از α (۰,۰۵) بیشتر می باشد. فرضیه تحقیق رد می گردد. یعنی بین عزت نفس و انگیزش تحصیلی رابطه معنادار وجود ندارد. همانگونه که در جدول ۴ مشاهده می شود بین عزت نفس و انگیزش تحصیلی رابطه ای معنی داری یافت نشد، در نتیجه فرضیه ما رد می شود. لذا میتوان چنین نتیجه گرفت که در تحقیق حاضر بین عزت نفس و انگیزش تحصیلی رابطه معناداری وجود ندارد.

نتیجه گیری

گاهی دانشجویان به برنامه درسی خود علاقه ای نشان نمی دهند و یا با بی میلی و به کندی وظایف خود را انجام می دهند. این موارد و مواردی از این قبیل نشان می دهد که افراد همیشه برای انجام دادن کارهای خود انگیزش درونی ندارند. معلمان با مشاهده این رفتار دست به اقداماتی می زنند. برای مثال، جهت ایجاد انگیزه در دانشجویان از نمرات، تشویق، امتیازات زنگ تفریح بیشتر و ... استفاده کنند که این روشهایی هستند که در دانشجویان انگیزش بیرونی به وجود می آورند. انگیزه اصلی ذاتا نیرویی دارد که بر انگیزختن به فعالیت کافی است، یعنی خود به خود شخص را به حرکت در می آورد، ولی جهت حرکت را تعیین نمی کند. تعیین جهت حرکت باید یاد گرفته شود. با یادگیری هدف، انگیزه ها مشخص می گردد که این موضوع ممکن است عزت نفس افرار را تحت تأثیر خود قرار دهد. عزت نفس بر چگونگی رابطه با دیگران و عملکرد تحصیلی تأثیر زیادی دارد. عزت نفس یک ضرورت حیاتی برای هر انسان است و برای رشد طبیعی و سالم لازم است. عدم پذیرش خود و دیگران، ترس از ترد شدن، استفاده از شیوه های دفاعی، اعتیاد، مشکلات مربوط به مدیریت زندگی، برقراری ارتباط با دیگران، از پیامدهای عزت نفس پایین بشمار می رود (بیابانگرد، ۱۳۷۴).

در مطالعاتی که توسط استنک (۱۹۷۲) انجام شد، ارتباط متقابل بین عزت نفس و تصور فرد از توانایی خود و دیگران مورد تأیید قرار گرفت بدین معنی که اگر میزان عزت نفس کاهش یابد احساس ضعف و ناتوانی در فرد بوجود می آید و بر عکس با افزایش میزان عزت نفس، احساس توانمندی در فرد احیا می شود. در اهمیت عزت نفس همین بس که رضایت ما از زندگی شدیداً به احساسات ما در مورد ارزش خویش بستگی دارد به طوری که هرگاه افراد احساس عزت نفسشان در معرض خطر قرار گرفته است سعی می کنند تا با استفاده از انواع رفتارها و راهبردها احساس ارزشمندی خویش را حفظ کرد و از خود دفاع کرد.

منظور از انگیزش تحصیلی، میل با اشتیاق برای کسب موفقیت و شرکت در فعالیت هایی است که موفقیت در آنها به کوشش و توانایی شخصی وابسته است. بنابراین داشتن انگیزش بالا موجب می شود که فرد از حداکثر توان خود برای رسیدن به هدف استفاده کند. یافته ها نشان داد سطح معناداری آزمون (۰,۲۵۰) از α (۰,۰۵) بیشتر در نتیجه فرضیه رد شد.

پژوهش حاضر بخاطر حجم قابل نمونه و همچنین عدم همکاری دانشجویان از همکاری، بین عزت نفس و انگیزش تحصیلی دانشجویان رابطه معناداری وجود ندارد.

عزت نفس ارزش و اعتباری است که یک فرد در زمینه های مختلف زندگی برای خود قائل است. افراد دارای عزت نفس بالا توانایی برخورد شایسته با مشکلات را در خود می بینند، تحت تاثیر تغییرات محیط قرار می گیرند و به توانایی خویش اطمینان دارند و در مقابل افراد دارای عزت نفس پایین به دلیل عدم اعتماد و اطمینان به توانایی های خود در موفقیتی اجتماعی مختلف عملکرد ضعیفی ارائه می دهند. ضمن آن که آرزوها و اهداف سطح پایین را نیز برای خود در نظر می گیرند. بنابراین عزت نفس به تنهایی نمیتواند موجب افزایش انگیزه تحصیلی دانشجویان شود، چرا که برخی مؤلفه هایی مانند خانوادگی، اجتماع، شرایط جسمانی و هوش می تواند انگیزه تحصیلی یک دانشجویان را تحت تأثیر قرار دهند.

منابع

- ✓ بیابانگرد، اسماعیل، (۱۳۸۴)، رابطه میان عزت نفس، انگیزه پیشرفت، و پیشرفت تحصیلی در دانشجویان سال سوم دبیرستان های تهران، مطالعات روانشناختی، دوره ۱، شماره ۴، صص ۱۳۱-۱۴۴.
- ✓ شاطرلو، عالییه، (۱۳۸۶)، افزایش عزت نفس دانشجویان کم توان ذهنی از راه توجه به مولفه های خود پنداره، تعلیم و تربیت استثنایی، شماره ۷۴، ص ۲۷.
- ✓ عابدی، احمد، عریضی، حمیدرضا، (۱۳۸۴)، بررسی رابطه انگیزش پیشرفت تحصیلی دانشجویان دوره متوسطه شهر اصفهان با ویژگیهای خانوادگی آنان، خانواده پژوهی، سال اول، شماره ۲، صص ۱۳۹-۱۴۷.
- ✓ ولی زاده، شیرین، یوسفی لویه، مجید، (۱۳۸۷)، روشهای افزایش عزت نفس در کودکان دارای نیازهای ویژه، تعلیم و تربیت استثنایی، شماره ۸۴ و ۸۵، صص ۷۰-۸۳.
- ✓ Cross, B. E. (1997). Self-Esteem and Curriculum: Perspectives from Urban Teachers. *Journal of Curriculum and Supervision*, v13 n1 p70-91.
- ✓ Franklin, C., & Mizell, C. A. (1995). Some factors influencing African American men: A preliminary study. *Journal of Men's Studies*, 3(3), 191-204.
- ✓ Kohn, A. (1994). The truth about self-esteem. *Phi Delta Kappan*, 76 (4), 1-18.